

Karlštejn a jeho význam v dějinách a kultuře

/ Markéta Novotná /

Předpokládá se, že uchopení jakéhokoliv fenoménu se odvíjí od různě pojímaných kontextů, například kulturních, politických, estetických a mnohých dalších, jak jen sami chcete. Takovéto rozmanité přístupy pochopitelně provází i vnímání tak výrazného symbolu, jakým je hrad Karlštejn, kde se v poslední době, jak soudím, prosazuje tendence zproblematizovat dosud jednoznačně pojímané výpovědi a zároveň svoji pozitivní existenci získávají i dosud marginalizovaná témata či období svázaná s tímto hradem. K částečnému vykročení tímto směrem došlo již na konci devadesátých let dvacátého století, a to především v souvislosti s příspěvkem Františka Kavky (*Účel a poslání hradu Karlštejna ve svědectví písemných pramenů doby Karlovy*)¹ či Tomáše Durdíka (*Několik poznámek ke stavební podobě Karlštejna*)² ve sborníku z roku 1997 spjatém se stejnojmennou výstavou *Magister Theodoricus*.³ V tomto ohledu význam další monografie o Karlštejnu, jež tvoří jednak referáty z konference konané roku 2008 pod záštitou Českého národního komitétu ICOMOS a Národního památkového ústavu a jednak studie získané od dalších badatelů, tak spočívá dle mého soudu nikoliv v nějakých radikálně nových poznatcích k tomuto staronovému fenoménu, ale především v dalším otevření prostoru pro výše zmíněná témata a v jejich uchopení. Vzhledem k záměru této recenze představit čtenáři, co vlastně nového přináší monografie s více než tradičním názvem *Karlštejn a jeho význam v dějinách a kultuře*, jsem zde nezmínila všechny studie otištěné v rámci této publikace. Nikoliv však proto, že by byly nějak nekvalitní nebo nezajímavé, ale protože jsem nechtěla zatěžovat tuto krátkou úvahu zbytečnými výčty, zvláště když mnohé z nich byly vydány již dříve.

1 Kavka, František: Účel a poslání hradu Karlštejna ve svědectví písemných pramenů doby Karlovy. In Fajt, J. (ed.): *Magister Theodoricus. Dvorní malíř císaře Karla IV. Umělecká výzdoba posvátných prostor hradu Karlštejna*. Praha 1997, s. 28.

2 Durdík, Tomáš: Některé poznámky ke stavební podobě Karlštejna. In Fajt, J. (ed.): *Magister Theodoricus*, s. 51–52.

3 Záměry a cíle sborníku *Magister Theodoricus* jsem konzultovala s PhDr. Liborem Gottfriedem, jedním z iniciátorů této publikace.

Zachováme-li pořadí jednotlivých příspěvků v monografii, tak konstatování o zproblematizování jednoznačně chápaných výpovědí se týká jednak studie *Karlštejn v kontextu hradní architektury Karla IV.* od již zmíněného Tomáše Durdíka, archeologa a kastelologa, který rozšířením svého pohledu na ostatní hradní stavby a přestavby doby Karlovy zcela vědomě navázal na svůj článek v Magistru Theodoriciovi věnovaný stavební a provozně-funkční problematice Karlštejna, a jednak příspěvku *Stavební dějiny a funkční proměny hradu Karlštejna ve 14. století* od Zdeňka Chudárka, pracovníka Národního památkového ústavu v Praze a autora již několika příspěvků ke stavební problematice Karlštejna. Při čemž oba badatele spojuje nejen společné téma a snaha zhodnotit hrad Karlštejn jako kterýkoliv jiný středověký hrad, tj. z hlediska nároků, který by měl plnit tento typ objektu, ale oba shodně upozorňují na dosud jednostranné vyzdvihování uměnovědných, respektive ideových aspektů hradu na úkor dalších složek: „*Stavebně-historická studia hradu byla v zásadě považována za uzavřená prací Dobroslavy Menclové. Iniciativu proto převzala především uměnovědná studia, zaměřená na výzkum a interpretaci malířské výzdoby hradních sakrálních prostorů a schodišťových cyklů. I v publikacích vydávaných do současné doby je hrad představován jako stavební dílo vzniklé podle dopředu dané koncepce využití, ve které se počítalo s vybudováním kaple sv. Kříže ve Velké věži. Architektonická skladba hradních budov měla vycházet z předem stanovené ideové koncepce. Tato představa o účelu architektonické podoby hradu, kterou zaznamenal již Bohuslav Balbín, se stala stálým opakováním nezlomnou pravdou, i když některými autory v posledních letech zpochybňovanou.*“⁴ Jinak řečeno, cílem obou příspěvků je překonat „*dosavadní až dogmaticky působící názor na účel a postup výstavby hradu ve 14. století*“⁵ a zjistit, jakým způsobem, resp. v jakých etapách, Karlštejn skutečně vznikl.

Má úvodní poznámka o zproblematizování dosud jednoznačně chápaných výpovědí se pochopitelně vztahuje i k další skupině příspěvků z okruhu marginalizovaných témat či období, která se v současné době doslova vynořila v obzoru badatelského zájmu jako fenomény hodné pozornosti a samostatného zpracování. Konkrétně se jedná o studii Naděždy Kubů *Karlštejn – vznik a vývoj hradního muzea a jeho proměny v náznakovou interiérovou instalaci*, dále Davida Venclíka *Hrad Karlštejn a otázka korunovace českých králů v 19. století* a Markéty Novotné o *Karlštejnské manské soustavě*. Není

4 Chudárek, Zdeněk: Stavební dějiny a funkční proměny hradu Karlštejna ve 14. století. In: Karlštejn a jeho význam v dějinách a kultuře. Praha 2010, s. 128–129.

5 Chudárek, Z.: Stavební dějiny, s. 130.

třeba nějak zvlášť zdůrazňovat, že se mladší období, devatenácté a zvláště dvacáté století, v souvislosti s hradem Karlštejnem mezi historiky dosud netečšilo velké oblibě, snad kromě období přestavby hradu, při čemž ta je také vnímána s jednoznačnými hodnotovými měřítky. Nicméně je to dle mého soudu právě toto období, které výrazným způsobem ovlivnilo uchopení hradu Karlštejnu a skrz nějž nazíráme do jeho minulosti, ať už z hlediska společensko-politických konotací či ideologického rámce dobové historiografie. Jelikož se touto problematikou zabývám hlouběji v jiných souvislostech⁶, dovolím si zde upozornit především na příspěvek Naděždy Kubů, pracovnice Národního památkového ústavu, o zdejším hradním muzeu, který představuje z hlediska pramenného zpracování velmi solidní základ pro problematiku inscenace dějin na Karlštejně od konce devatenáctého století až po současnost.⁷

A konečně, samostatný prostor v rámci monografie získala i problematika restaurování hradu Karlštejna (Dagmar Martincová – *Restaurování na hradě Karlštejně v letech 1981–2008 z pohledu investora*, Petr Bareš, Jiří Brodský – *Problematika a způsoby restaurování schodištních cyklů Velké věže hradu Karlštejna restaurování nástěnných maleb kaple sv. Kateřiny*). V rámci jubilejní publikace určené nejen odborné, ale i laické veřejnosti, kde prezentují výsledky svých badatelských aktivit zástupci hned několika vědních oborů, se tato otázka objevila již v Magistru Theodorici, kde byla z pochopitelného důvodu pozornost soustředěna pouze na kapli sv. Kříže. Otevření problematiky restaurování a prezentace hradu jako celku, nikoliv jen jeho sakrálních prostor, na mezioborovém fóru badatelů tak indikuje další nová pole zájmu.

Závěrem bych chtěla dodat, že není třeba ani nadhodnocovat, ani shazovat význam předkládané monografie, neboť v sobě zahrnuje jak přednosti, tak i nedostatky klasické jubilejní publikace. V tomto ohledu představuje sama o sobě pramen své doby, zároveň pro mnohé z nás znamená i příležitost prezentovat své badatelské výsledky na fóru s širším dosahem a seznámit se i s těmi „druhými“, kteří se rovněž cítí být svázáni s fenoménem Karlštejn.

Karlštejn a jeho význam v dějinách a kultuře. Národní památkový ústav, Praha 2010, 213 s. (Práce NPÚ, svazek 3).

6 Novotná, Markéta: Sen o strážci hradu Karlštejna, odevzdáno do Mediaevalia historica bohemia.

7 Assmann, A.: Geschichte im Gedächtnis: von der individuellen Erfahrung zur öffentlichen Inszenierung. München, 2007; Kopica, J.: Muzeum jako politický nástroj. In: Kaiserová, K. – Rak, J. (ed.): Nacionalizace společnosti v Čechách 1849–1914. Acta Universitatis Purkynianae Facultatis philosophicae, Studia Slavogermanica. Ústí nad Labem, 2008, s. 105–111.